УДК 811.111’42

Н. О. Лисенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ЗАСОБІВ БУДОВИ СУЧАСНИХ АФОРИЗМІВ

У статті розглянуто особливості афоризмів, які виступають різновидом експресивних стислих текстів. Проаналізовано основні засоби створення таких текстів і особливості їхнього функціонування на матеріалі сучасної афористики.

***Ключові слова**:* афоризм, експресивний стислий текст, експресивні засоби, лексичні, граматичні, стилістичні засоби.

В статье рассматриваются особенности афоризмов, которые выступают разновидностью экспрессивных сжатых текстов. Проанализированы основные средства создания таких текстов и особенности их функционирования на материале современной афористики.

***Ключевые слова**:* афоризм, экспрессивный сжатый текст, экспрессивные средства, лексические, грамматические, стилистические средства.

The article is devoted to the analysis of a kind of short texts which are called the compressed ones. The main features of compressed texts are their conciseness and laconism. Furthermore, some kinds of compressed texts can be characterised by expressiveness and they are called expressive compressed texts accordingly. Aphorism is one of the kinds of expressive compressed texts, which usually consists of one sentence, expressing deep thoughts with the highest degree of generalisation. The aim of this article was to analyse the principal means of creation of aphorisms and the peculiarities of their functioning on the material of contemporary aphoristics. Thus, the main means of creation of aphorisms are the use of lexical units with expressive meaning; different types of sentences, ellipsis, inversion, imperative mood; metaphor, comparison, personification, antithesis, catachresis, parallel constructions, climax, contrast.

***Key words**:* aphorism, expressive compressed text, expressive means, lexical, grammatical, stylistic means.

У статті в загальному вигляді представлено стислу характеристику одного із різновидів експресивних стислих текстів – афоризмів та аналіз основних засобів їхньої будови. Основна увага приділялася виявленню лексичних, граматичних, стилістичних засобів.

На сьогоднішній день у лінгвістиці виявляється цікавим аспект виявлення ознак експресивних стислих текстів та їхніх різновидів, до яких відноситься предмет нашого дослідження – афоризм. Не менш важливим для аналізу експресивних стислих текстів виявляється й дослідження засобів іхньої будови, а також особливостей їхнього функціонування. У сучасному лінгвістичному вченні існує певна кількість робіт, присвячених дослідженню афоризмів. За визначенням О. В. Куніна, афоризм (лаконізм, сентенція, апофегма) – коротке виразне висловлення, яке містить у собі узагальнюючий висновок; влучне судження, висловлене в образній, іноді парадоксальній і незвичній формі; глибока, завершена думка, що прагне істини узагальнення, це думка певного автора в максимально стислій, високохудожній формі [1, с. 253]. Афоризм належить до того жанру, навіть можна сказати мікрожанру, в якому стисліть доведена до максимуму, частіше за все він складається з однієї фрази, що орієнтує читача на певні роздуми, асоціації. На

© Н. О. Лисенко, 2013

думку М. Т. Федоренка та Л. І. Сокольської, афоризм як літературний твір характеризується певними ознаками. Перша ознака – глибина думки, що прагне істини: автор, торкаючись серйозної проблеми, намагається передати свої думки, свої погляди стосовно цієї проблеми. Друга ознака – узагальнення: афоризм вважається узагальненням, яке сприяє передачі глибини та істинності думки. Третя ознака – стислість, яка є його суттєвою ознакою: максимальна стислість афоризму поглиблює його зміст і, крім того, сприяє його кращому запам'ятовуванню. Четверта ознака – чіткість, точність та виразність думки. П'ята ознака – завершеність думки: афоризм має бути завершеним за змістом і зрозумілим без додаткових пояснень. Шоста ознака – художність: афоризм має передавати не лише мудрий зміст, але й бути вдало оформленим з погляду стилістики, уживання певної лексики. В афоризмі вдало поєднуються дотепність, глибина думки, її краса, яка досягається завдяки використанню цієї думки та її оформленням [3, с. 125]. На думку Л. С. Сухорукова, афоризм – роман в одному рядку. Афоризми відрізняються своєю поліфункціональністю, яка зумовлюється авторськими інтенціями, темарематичними векторами цих текстів та їхніми стилістичними особливостями. Характерною рисою афоризму виступає його здатність у яскравій формі лаконічно виражати глибокі до ступеня узагальнення думки [2, с. 126]. Отже, більшість науковців серед найголовніших ознак афоризму зазначають, в першу чергу, високий ступінь його стислості. Не менш яскравими виявляються ознаки узагальнення, але у той же час глибина думки, що висловлюється в афоризмі. Отже, виникає необхідність звернути увагу саме на такі засоби будови афоризмів, які відображають зазначені ознаки.

Завданням статті виступає дослідження основних засобів будови експресивних стислих текстів, особливостей їхнього функціонування на матеріалі сучасних англомовних афоризмів.

Розглянемо приклади деяких відібраних нами афоризмів останніх часів:

1) *The apology is never as loud as the insult* (Robert Priest) [4].

Наведений приклад відрізняється використанням у ньому засобів одразу декількох видів: лексичних, граматичних і стилістичних. Лексичні засоби представлені такими одиницями: іменниками *apology* (вибачення) та *insult* (образа), прикметником *loud* (гучний) та прислівником *never* (ніколи), які не лише передають основний зміст афоризму, а й додають йому певного експресивного значення. Граматичний засіб, який застосовується в даному афоризмі, виступає засобом синтаксичного рівня: висловлення має вигляд заперечного речення, яке будується за допомогою прислівника *never*. Стилістичні засоби зазначеного прикладу представлені, по-перше, засобом порівняння, коли співвідносяться поняття вибачення (*apology*) та образа (*insult*) на основі конструкції **as adjective (прикметник) as**. По-друге, спостерігається використання катахрези, коли прикметник *loud* (гучний), значення якого зазвичай асоціюється зі звуком / звучанням, описує образу, тобто виявляється несумісним із таким значенням поняттям.

2) *Serious times breed comedians* (Robert Priest) [4].

Стосовно лексичних засобів будови наведеного експресивного тексту зазначимо словосполучення *serious times* (серйозні часи) та іменник *comedians* (коміки, комедіанти). Представлений афоризм будується на основі такого стилістичного засобу, як протиставлення *serious times – comedians*, іншими словами, протиставлення серйозного та комічного. Ці два поняття є несумісними, але, на думку автора, саме в серйозні часи, коли важко, коли не до жартів, люди намагаються знайти

хоч якусь розраду і тому вдаються до комедій – джерела позитивних емоцій. Тут слід також звернути увагу на уособлення дієслова *breed*: часи не можуть зрощувати або породжувати, але для більшої виразності зазначене дієслово застосовується в переносному значенні.

3) *Worry is a playground for those with time enough to visit it* (George Murray) [4].

По-перше, зазначимо лексичні засоби будови даного афоризму: іменники *worry* (занепокоєння) та *playground* (ігровий майданчик), та прислівник *enough* (достатньо). Синтаксичною особливістю даного афоризму є, по-перше, те, що його представлено у вигляді речення, яке має форму визначення до поняття *worry*, воно ніби виокремлюється, використовуючись у функції підмету, й, таким чином, виступає головним структурним елементом речення. По-друге, можна припустити, що дане речення зазнало еліптування у частині «*... for those with time enough to visit it*»: у цій частині опускається частина підрядного означального речення, а саме *for those who have enough time to visit it*. За умови використання тут зазначеного підрядного речення, помічаємо інверсію, коли на відміну від оригінального тексту прислівник *enough* ставиться перед *time*. Провідним стилістичним засобом даного афоризму є метафора, коли занепокоєння описується як ігровий майданчик, який ще й можна «відвідати». Тобто, на думку автора, така риса, як постійне занепокоєння, характеризує людей, у яких є час для різного роду хвилювань.

4) *Reading is like taking a poison and its antidote in the same swallow* (George Murray) [4].

Лексичними одиницями, які не лише приймають участь у будові наведеного афоризму, але й передають експресивні відтінки значень, виступають тут фраза *taking a poison* (прийняття отрути) та іменник *antidote* (протиотрута, антидот). Стосовно синтаксичних особливостей даного афоризму зазначимо речення, представлене знову ж таки у вигляді визначення, де слово *reading* (читання) є основним структурним елементом речення. Одним із стилістичних засобів наведеного прикладу є порівняння, побудоване за допомогою слова *like*, коли читання порівнюється з прийняттям отрути. Ще одним стилістичним експресивним прийомом тут виступає метафоричне вживання слова *swallow* (ковток), що в даному випадку й позначає те саме сприйняття нової інформації або її порцію.

5) *The vast majority of men are little more than children without the excuse of youth to forgive them* (Emile Benoit) [4].

Серед експресивних лексичних одиниць наведеного прикладу зазначимо, в першу чергу, слова, які використовуються в даному тексті для підсилення значень інших лексичних одиниць: прикметник *vast* (обширний, значний, великий), який підсилює значення іменника *majority* (більшість); прислівник *little* (трохи), який разом із прислівником *more* (більше) формує словосполучення *little more* (трохи більше), де слово *little* позначає ступінь того, на скільки більше. Також у даному прикладі використовуються слова, які є різними за частинами мови, але є синонімами за значеннями: іменник *excuse* (вибачення, виправдання) та дієслово *to forgive* (пробачати). Синтаксично дане речення виявляється цікавим через відтінок заперечення, якого йому надає прийменник із заперечним значенням *without* (без). Серед стилістичних експресивних засобів зазначимо використання антитези *men – children*, коли автор висловлює думку про те, що чоловіки є трохи більшими за дітей. Також слід відзначити римоване звучання даного афоризму.

6) *Trust yourself. Think for yourself. Act for yourself. Speak for yourself. Be yourself. Imitation is suicide* (Marva Collins) [4].

Наведений афоризм складається з декількох коротких речень, кожне з яких є певним гаслом або правилом, як уникнути копіювання інших. Основними експресивними лексичними одиницями в ньому виступають такі слова, як *trust* (довіряти), *think* (думати), *act* (діяти), *speak* (говорити), *be* (бути), *imitation* (наслідування, копіювання) та *suicide* (самогубство). Синтаксичні експресивні засоби даного афоризму представлено, по-перше, використанням наказового способу, а по-друге, тут також відбувається повтор займенника *yourself*. Серед стилістичних прийомів зазначимо: 1) паралельні конструкції – послідовне використання однотипних речень у наказовому способі; 2) клімакс або градацію, коли послідовно перераховуються складові того, як бути собою, які в кінцевому рахунку зводяться до головного висновку, що наслідування – це самогубство; 3) метафору, коли наслідування розглядається як самогубство.

7) *Never mistake knowledge for wisdom. One helps you make a living; the other helps you make a life* (Sandra Carey) [4].

Лексичними одиницями даного афоризму є іменники *knowledge* (знання) та *wisdom* (мудрість), фрази *make a living* (заробляти на життя) та *make a life* (будувати життя). Серед синтаксичних засобів зазначимо використання першого речення в наказовому способі, яке ще виступає заперечним за рахунок прислівника *never* (ніколи), повтор дієслова *help* (допомагати) в іншому реченні. Стилістичні засоби даного афоризму представлено паралельними конструкціями, які є поясненнями до того, для чого потрібні знання, а для чого мудрість.

Таким чином, відбір тих чи інших засобів, які використовуються при будові таких експресивних стислих текстів, як афоризми, залежить, по-перше, від стилю автора та згодом стає відмінною особливістю його творів, але у той самий час, судячи із наведених прикладів, використання певних засобів може бути типовим для декількох авторів. Так, наприклад, використання одних і тих самих лексичних одиниць пояснюється тематикою творів, яка може співпадати. Одними із найчастіше вживаних граматичних синтаксичних засобів на основі розглянутих нами прикладів слід зазначити еліптування, інверсію, речення у наказовому способі, повтор. Серед стилістичних засобів зазначимо використання метафор, паралельних конструкцій, порівняння, антитези, уособлення тощо. Перспективами подальшого дослідження у представленому напрямку може бути аналіз та порівняння більшої кількості афоризмів різних часів і авторів та особливостей використання в них різноманітних засобів іхньої будови.

Бібліографічні посилання

1. **Кунин А. В.** Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – Дубна : Феникс+, 2005. – 488 с.
2. **Сухоруков Л. С**. Лаконичные зарисовки / Л. С. Сухоруков – Ставрополь : Кн. изд-во, 1990. – С. 126.
3. **Федоренко Н. Т.** Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 419 с.
4. http://www.aphorism4all.com

Надійшла до редколегії 30.10.2013